

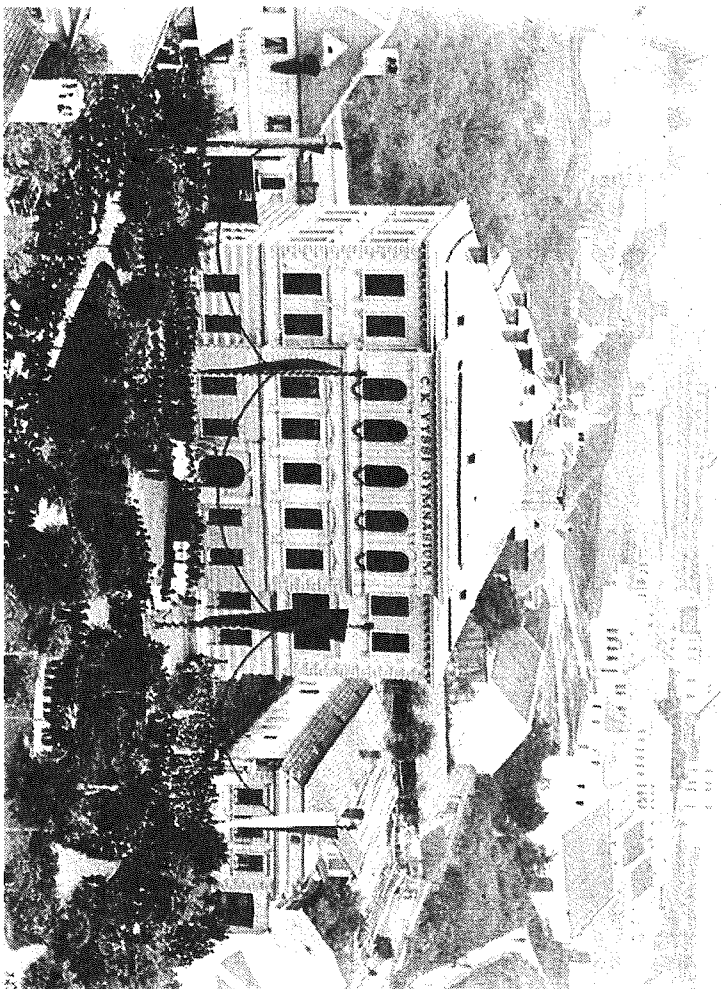
My všichni školou povinni, už dvě stě padesát let

Petr Hebrych
herbych@horakenoviny.com

Dva měsíce plně klidu a pohody, týdný sluncem zalité jsou u konce. Učitelští sbor finišuje s přípravami svých tříd na nový školní rok, děti se na návrat do lavic postupně chystají. Ať již formou doplnění pomůcek, tak psychicky. Zatímco někteří se na své kamarády po prázdnicích těší, u jiných s blížícím se zářím stoupá nervozita a nechtě ovšem i když se někomu přímo nechce, nic s tím holt neudělá. Podobné pocity jistě měly i děti školou povinné v dobách minulých. Školství se s dějinami táhne dlouhá staletí a lze se na něj podívat z mnoha úhlů pohledu. Vznik a rozvoj moderního školství, podoba učitele, struktura vyučků, vliv církve i státu. Zkrátka možnosti, jak se podívat na školu v historickém ohledu, je několik. V aktuálním článku se krátce podíváme na historii školství na Třebíčsku, zejména v 19. a 20. století.

Všem známá Marie Terezie a nařízení ministra Hasnera

Na samý úvod samozřejmě nesmí chybět obecné informace. Z hodin dějepisu základních škol si většina z nás ve spojitosti se školou a povinnou docházkou spojím cisarvnu Marii Terezií. Jak k tomu ale došlo, co vše ono nařízení uvádělo a bylo v monarchii jedineč? Od svého příchodu do českých zemí se jedním z hlavních organizátorů tuzemského školství stali jezuité. Jezuitský řád však byl roku 1773 zrušen a jeho školské instituce přešly pod monarchii. V jejímž čele tehdy stála Marie Terezie. Ta panovnice, která je většinou známa coby zakladatelka povinné školní docházky. Právě za její vlády došlo k zásadní reorganizaci školské soustavy, přičemž jejím hlavním iniciátorem byl opat augustiniánského kláštera v polské Zaháni a generální ředitel všech královských škol Johann Ignaz Felbiger. Reforma školství z roku 1774 přinesla povinnou školní docházku pro děti od šesti do dvanácti let, které se vzdělávaly na třech třech škol. Tříváňmi na venkově s vyučkovou psaní, počítání, náboženství a hospodářem. Na úrovní okresů, ve větších městech, vznikly školy hlavní, kde žáci získávali vzdělání z latiny, geometrie, dějepisu, přírodopisu, zeměpisu a dalších předmětů. Nejvyšší úrovní pak byly školy normální s německým vyučovacím jazykem. Z organizáčního hlediska probíhala vyučková ve dvou obdobích. Zimní probíhalo od začátku prosince do konce března, letní od první velikonoci neděle do konce září. Ovšem o povinné školní docházce zde lze hovořit s úpravami. Vinou nepřetržitě vysokého počtu škol i učitelů nebyla docházka přísně kontrolována a dodržována. Vyznamny dokumentem v tomto ohledu je až o téměř sto let vydaný říšský školský zákon z roku 1869, pojmenovaný

Vlastního gymnázia se Třebíčané dočkali v roce 1871 po nástupu vlády Karla von Hohenwarta, kdy se resortu kultury a vyučování ujal Cech Josef Jireček. Vyučková gymnázia byla zahájena v domě u Krupičků (dnes sídlo Městské policie Třebíč), do nové budovy na náměstí Františka Josefa I. (dnesšní Masarykovo náměstí) se instituce přemístila v roce 1889.

vaný po ministru kultury a vyučování Leopoldu Hasnerovi. Diky nemu se školní docházka prodloužila od šesti do čtrnácti let a byla hildána. Následně novelizace pak napříkřad dělila základní školství na dva stupně - školu obecnou a měšťanskou. Po vzniku Československé republiky se v mnohém navázalo na legislativu z doby monarchie. Nadále tu byla povinná osmiletá školní docházka a dva typy základních škol.

Třebíčské školy u Videnské brány a na Jejkově

Poznatky o stavu školství v Třebíči po reformě z doby Marie Terezie představili veřejnosti historik Jan Janák ve druhém díle knihy Třebíč - Dějiny města, školství v regionech Třebíčsko, Moravskobudějovicko a Jemnicko pak podrobivě zmapovala historička Jitka Padmosová ze Státního okresního archivu v Třebíči.

Po reorganizaci školství z roku 1774 stála dvouúřadní tříváň škola v Třebíči nad Videnskou branou, nicméně s rostoucím počtem dětí školou povinných přestávaly být prostory vyhovující. Co tedy s tím? Jak píše Janák, nabývalo se několik možností. Kromě vyšetřování učitelů a stavby nové budovy vedení města počítalo s tím, že v rámci své reformy zruší Josef II. zdejší klášter kapucínů, čímž by se pro školu uvolnil nový objekt. To se však nakonec nestalo a město postavilo novou školu na Jejkově. První polovina 19. století přinesla trebičskému školství řadu problémů. Dva požáry školních budov, postupně chátrající škola u Videnské brány, nedostatečné kapacity, neúspěšné snahy o zřízení hlavní školy. I přes to lze ale nalézt v této době drobné i větší úspěchy. Roku 1833 se alespoň tříváň škola rozdělila na dvě dvouúřadní, dvěti a chlapeckou. Zastupitelně něžného pohlaví navště-

vovaly školu na dolní straně náměstí v číse 33. Rozsáhlých oprav se koncem 40. let dočkala také škola u kostela sv. Martina. Do zděného konce nakonec dospělo i úsilí vedení Třebíče ohledně zřízení hlavní školy. Tuto žádost ministerstvo kultury a vyučování schválilo roku 1856 a o rok později se v tomto typu školy započalo s vyučkovou. Další změny přinesla až 60. léta, kdy došlo k reorganizaci zdejšího školství.

Podobně jako v jiných městech i zde v Třebíči bylo dění ve druhé půli 19. století doprovázeno národnostním zápasem mezi Čechy a Němci, což se odrazilo i na školství, přeneslé na otázce vyučovacích jazyků. Vzájemné spory a neustálé úpravy ohledně hodin češtiny a němčiny nakonec hovořící obyvatelstvo zřídilo vlastní soukromou školu. Tu navštěvovalo okolo 120 dětí. A kolik dětí vůbec navštěvovala městské školy v Třebíči? Dle Janáka to roku 1818 bylo 261 dětí u Videnské brány, 182 na Jejkově, roku 1857 dokonce 262 žáků u nové budově, 162 žáků v dvěti škole a 306 dětí v jejkovské oblasti. V 80. letech se pak v trebičských školách nacházelo nad 1300 žáků.

Hovoříme-li o Třebíči, samozřejmě nelze v tomto ohledu opomenout ani vyznamny mlmlnk v dějinném městě, kterým je založení českého nižšího gymnázia v roce 1871. Jako první v jeho čele stannu Alois Vanček. O zřízení gymnázia se již dříve pokoušel trebičský lékař, vlastenec, zakladatel Městské besedy a pozdější poslanec Moravského zemského sněmu Jan Miloslav Hanel. Ovšem neúspěšně. Vlastního gymnázia se Třebíčané dočkali až po nástupu vlády Karla von Hohenwarta, kde se resortu kultury a vyučování ujal Cech Josef Jireček. Diky aktivitě starosty Ignáce Přerovského a jeho kolegu z vedení města se tohoto úspěchu podařilo dosáhnout.

Při psaní tohoto článku byly čerpány informace z těchto zdrojů:

DVORSKÝ, František. 1906. *Vlastivěda moravská: Třebíčský okres* / JANÁK, Jan. 1981. *Třebíč: Dějiny města II. Blok*. / KRONIKA ZŠ Předín, 1907-1920. / *Národní školství na Náměštsku a Třebíčsku*. 1926. / PADRNOSOVÁ, Jitka. *Školství po tereziánských reformách na Moravskobudějovicku, Jemnicku a Třebíčsku*. In: *Západní Morava: Vlastivědný sborník*. 2006. Muzejní a vlastivědná společnost v Brně.

organizace i finančně postarat sama obec. „Jednalo se o školy v Boskovské, Budkovické, Jemnicí-Podolí, Loukovické, Lesonické, Lesůňácké, Nimpšové, Polici, Račerovicích, Valdivové, Vycapечи a Zášovicích. Ani u jedné z těchto jmenovaných vsí nebyl ve fasti z roku 1788 uveden učitel... Je tedy velice pravdepodobné, že v zaniklých školách vyučoval řemeslník nebo vysloužilý voják, který se ovšem nemohl vykázat vysvědčením učitelské způsobilosti ani guberniálním dekretem... V nové školské fasti z roku 1807 jsou zmíněné obce většinou uvedeny už jako součást jiných školních obvodů,“ píše Padmosová.

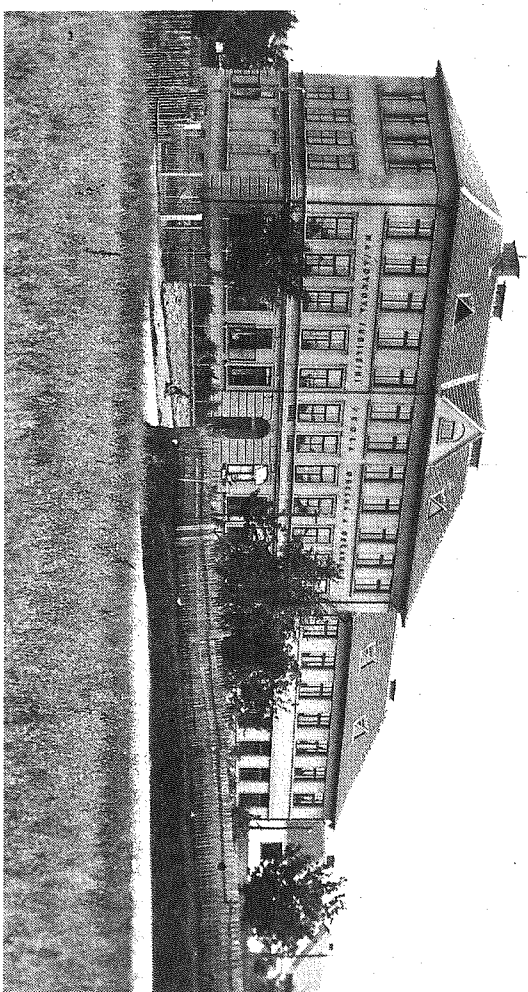
Po zmíněné Hasnerově reformě nastal vzestup školství také na Třebíčsku, což se projevilo zejména rostoucím počtem žáků a rozšiřováním škol. Kuriklardu škola v Heraltrich, ke které byly přifařeny vsi Hvězdohovce, Pokojovice a Zášovice, se na dvojtřídní rozšířila roku 1878. Zprvu se jednala třída nacházelá v nekdějším kupceckem domě číslo 69, druhá v původní budově číslo 21. Prostory však nebyly pro vzdělávání dětí příliš ideální, a tak si heraltrické občané roku 1882 zřídili v místě sýpek školu novou. Ani zde se však kantoři s dětní nstavou neustídili. Roku 1900 se v Heraltrich započalo s výstavbou nové školní budovy a po roce byly práce úspěšně ukončeny. Na přelomu 19. a 20. století se znatně rozrostla také škola v nedalekém Opatově. Mezi léty 1854 a 1924 se z jednotřídní postupně proměnila na šestitřídní. Nové školy za 20 tisíc zlatých se místní lid dočkal v roce 1889. „Ještě uprostřed městčka, průčelím k jihu. Má čtyři učebny a sborovnu. Spodní místnosti jsou vlnké, v prvím poschodí nevyhovují. Chodby jsou úzké. Škola má šict stroji a školku. Roku 1925 obec zakoupila z parcelace velkostatku pro školu přes 1 ha pozemku na pokusné pole. Škola postřádá kablnetu, letníi zimníi tělocvičny, hřiště, vody. Záhodny nedostatečny.“ stoji o tehdejší opatrovské škole u publikaci Národní školství na Náměštsku a Třebíčsku z roku 1926.

Aktivní neapatř na Třebíčsku mezi ty nejstarší, dlouhou traťdici má také škola v Předíně.

Místní omladina spadala až do konce 18. století do zmínovaného Opatova. Škola zde byla coby škola tříváňi zřizena roku 1788 a kromě domovské obce do ní spadaly Štěmehy a Hory. Předníská škola dřívě sídila blízko vsi, až počátkem 20. století se přesunula na samý počátek obce, kde stojí dodnes. V květnu 1907 prošel komisariálním řízením návrh postavit školu v lokalitě nad Sypkami v říjnu byla dačickému staviteli Kovátovi zadána stavba a následujícího měsíce se poprvé kopolio do země. Stavbu budovy doopravázela v roce 1908 dobná komplikace, kdy místní podali protest na vedení obce, jelikož se jim samotné zadání stavby i materiál zděl špatny. Obecni představenstvo podalo na stězovatelé z důvodu utrážky na cti žalobu, k soudnímu přelčení ale po vzájemné domluvě nedošlo. Nová škola v Předíně byla zkolaudována posledního zářiového dne roku 1909.

Vznik nových škol přinesl konec 19. století, jedny z takových vznikly například ve Štěmehách, Okřtskách, Chlisoně a Rímově. Chlisonové občané si školu zřídili roku 1893, hmovští o rok později. Děti ze zmíněných obcí dříve navštěvovaly obecnou školu v Rokyrnici nad Rokyrnou, která se těšila z velkého počtu školáků. Z toho důvodu se počátkem 90. let začaly prostory budovy školy upravovat z trojtřídní a čtyřtřídní, ovšem vinou odtržení Chlisona a Rímova bylo od plannu upuštěno. Roku 1920 se navně odškolily Markvartice, které si za 280 tisíc korun postavily vlastní jednotřídní školu. Ovšem ani zřízení vlastních škol v sousedních vsích nepřineslo Rokyrnici ctielhou ztrátu, i nadále sem docházelo okolo 130 dětí.

Školy v jednotlivých vsích našeho regionu tak mají opravdu dlouholetou tradici. Za stáletí jimi prošly stovky až tisíce dětí, které měly později různé rodé životní přběhy. Zatímco někteří se stali vyznamnymi osobnostmi nejen regionálního charakteru, někteří bohužel skončili na okraji a v zapomenutí všech. Jakými vyznamnymi školáky se třeba může pochubit škola v místě vašeho bydliště?

Se stavbou školy v Předíně se započalo v listopadu 1907. Za necelé dva roky, 30. září 1909, byla budova zkolaudována. V letovním roce si tak předníská škola připomíná 115. výročí od své dostavby. Foto: ZŠ a MŠ Předín